

SAKSA VOIMISTAMASSA YLIOPISTOLLISTA SOSIAALIPOLITIikkaANSa – ONNISTUUKO?

Briitta Koskiaho-Cronström: *sosiaalipolitiikan professori emerita, Tampereen yliopisto*

briitta.koskiabo@tuni.fi

Janus vol. 31 (1) 2023, 102–110

Sosiaalimenot muodostavat julkisista menoista Saksan liittotasavallassa noin puolet, bruttokansantuotteesta vähän yli neljänneksen. Sosiaalipolitiikan yliopistolliset asiantuntijat ovat olleet huolissaan siitä, että sekä sosiaalivaltion/sosiaalipolitiikan käytäntö että yliopisto-opetus ja tutkimus kuten ammattikorkeakoulujenkin alan toiminta ovat vähentyneet 1990-luvulta alkaen. Tämän vuoksi aivan viime vuosina on ryhdytty sosiaalipolitiikan elvyttämiseen yliopistoissa ja muissa korkeakouluissa. Keskeinen uudistamisen alkuunpanija on ollut Berliinin-Brandenburgin tiedeakatemia ja sen sosiaalipolitiikkojen työryhmä ja toteuttajana valtio.

SAKSAN SOSIAALIPOLITIikka EUROOPPALAISENA PERUSMALLINA

Saksan akateeminen sosiaalipolitiikka syntyi 1873 perustetun Verein für Sozialpolitik yhdistyksen piirissä. Kansantaloustieteilijöiden keskuudessa kasvoi paine eriyttää teollistumisen sosiaalisten ongelmien käsittely, niin sanottu työväenkysymys, omaksi kokonaisuudekseen. Siihen asti sitä oli käsitelty kansantaloustieteen yhteydessä. Teollisuustyöväestön kysymyksen tarkastelusta laajennettiin sosiaalisiin ongelmiin yleensä eli niin sanottuun sosiaaliseen kysymykseen. Sosiaalipolitiikasta alet-

tiin puhua kansantaloustieteen täysikasvuisena tyttärenä.

Sosiaaliset ongelmat olivat 1800-luvun lopulla nousseet niin keskeisiksi, että taloustieteilijät katsoivat sosiaalisen kysymyksen ansaitsevan oman akateemisen tarkasteluareenansa, ei kuitenkaan täysikasvuisena vaan eri tieteiden erikoistumishaarana. Myöhemmin sosiaalipolitiikan tutkimus- ja opetuskeskuksia perustettiin eri yliopistoihin. Joissakin on toiminut sosiaalipolitiikan professoreita, muualla sosiaalipolitiikka tai sen erityisongelmat on liitetty toisen vakiintuneen tieteenalan professorin toiminnan piiriin. Kansantaloustieteen on katsottu koko ajan olevan sosiaalipolitiikan perusta. Muilla tieteenaloilla sosiaalipolitiikkaa käsitellään erityiskysymyksenä. Nämä tieteenalat ovat: historia, sosiologia, politiikkatiede, oikeustiede ja sosiaalietikka (Schmidt 2005, Dallinger ym. 2015). Sosiaalipolitiikka oli myös DDR:n yliopistojen oppiaineena vuoteen 1990 eli Saksojen yhdistämiseen asti.

Saksan taloustieteen yliopisto-opetuksessa ja tutkimuksessa on ollut vallalla 1940-luvulta alkaen ordoliberalistinen suuntaus koulukuntineen (Koskiaho 2018). Itävallassa, Saksassa ja Sveitsissä kukoistaneessa kansantaloudellisessa tarkastelutavassa kysytään, kuinka päästään hyvään markkinatalouteen yhteis-

toiminnassa julkisen sektorin kanssa kunnioittaen kansalaisten sosiaalisia oikeuksia ja turvaten työntekijöiden asema niin työolosuhteiden kuin sosiaaliturvankin osalta. Työ- ja sosiaaliturvapolitiikkaan keskittyvä saksalainen sosiaalipoliittinen intressi on sopinut sekä sosiaalidemokraattisen että kristillisdemokraattisen puolueen intresseihin, keynesiläiseen talouspolitiikkaan ja saksalaismallisen sosiaalisen markkinataloudellisen ordoliberalismin suuntaukseen. Suureen kompromissialtutteeseen on etsitty syitä ordoliberalismin läheisestä yhteydestä sekä saksalaiseen protestanttiseen että katoliseen sosiaalietiiikkaan (Manow 2001). Saksassa markkinoiden toimivuutta tukevaa sosiaalivaltiota ja sosiaalipoliittikkaa pidetään identtisinä käsitteinä.

Saksalaista ymmärrystä on pidetty hyvinvointivaltiollisen sosiaalipoliittikan mallina, josta eri Euroopan maat ovat kehittäneet omia versioitaan. Saksassa sosiaalipoliittikan tutkimus on ollut laajaa. Sitä on harjoitettu monissa kymmenissä yliopistoissa ympäri maata. Yliopistot ovat olleet valtionyliopistoja, myöhemmin mukaan on tullut ammattikorkeakouluja ja tämän vuosisadan aikana laaja joukko yksityisiä yliopistoja. Vuonna 2022 korkeakouluja oli Saksassa yhteensä 423, joista yksityisiä 115. Yliopistoja oli 108, joista yksityisiä yliopistoja oli 19. Sosiaalipoliittikkaa opetetaan ja tutkitaan yhteensä 55 yliopistossa eri tieteenaloilla ja 46 muussa korkeakoulussa. Huomattavia sosiaalipoliittikan keskittymiä ovat Bremenin yliopiston SOCIUM-tutkimuskeskus sekä sosiaalipoliittikan opetuksen ja tutkimuksen keskus Breitenfeldin yliopistossa (Sozialpolitik aktuell in Deutschland 2022; Private Hochschulen 2022).

SOSIAALIPOLIITTIKAN SUPISTUMINEN JA PIRSTALOITUMINEN

1990-luvulta alkaen on kuitenkin havaittavissa supistumista saksalaisen sosiaalipoliittikan opetuksessa ja tutkimuksessa. Supistumiskehitys on koko ajan huolestuttavasti kiihtynyt. Samoin on vähentynyt tähän alueeseen liittyvä pitkäaikainen institutionaalisesti rahoitettu kehittämistoiminta (Koskiaho 2015). Tällä vuosituhannella on kadonnut myös alaan liittyvien professuurien potentiaalinen jälkikasvu. Nyt uudet asiantuntijat tulevat Yhdysvalloista ja Britanniasta. Kehitys on kääntynyt päällelleen, kun aiemmin tämä aivovuoto tapahtui Saksasta päinvastaiseen suuntaan (Cremer 2017).

Yliopistolaiset kuvaavat sosiaalipoliittikan piirissä tapahtunutta muutosta siten, että sosiaalipoliittikka on menettänyt suuntansa sirpaloituessaan niin sosiaalivaltiollisessa käytännössä kuin siihen liittyvässä tutkimuksessaakin. Taustalla on Bologna-proessin mukanaan tuoma jaottelu kaksivaiheiseen perustutkintokokonaisuuteen eurooppalaisissa yliopistoissa. Siihen liittyy myös irtautuminen oppiainekokonaisuuksista tutkintojen moduulirakenteissa. Sosiaalipoliittikasta on tullut tässä kehityksessä epämääräistä. Keskitytään osaongelmiin ja ratkaisujen etsimiseen niihin. (Kaufmann ym. 2016.)

Saksassa sosiaalipoliittikan syntyiede, kansantaloustiede, on muuttanut muotoaan (Schmidt 2021). Se on viimeisten vuosikymmenien aikana irtautunut makrotaloustieteellisistä juuristaan ja suuntautunut taloudellisiin markkinoihin ja yritysten ongelmia analysoivaksi mikrotaloustieteeksi. Hyvänä esimerk-

kinä muutoksesta on käyttäytymisen taloustieteen nousu taloustieteen yhdeksi keskeisistä tarkastelutavoista. Tämä näkyy myös sosiaalipolitiikan käyttämisessä yliopisto-opetuksessa ja tutkimuksessa mikrotaloustieteessä. Käyttäytymisen taloustieteessä pohditaan, miten toimijat saadaan erilaisin kiihokkein käyttäytymään halutulla tavalla. Julkiset palvelut avataan kilpailulle yhdessä yksityisten palvelujen kanssa. Kiihokkein pyritään houkuttelemaan palvelun käyttäjiä vapaan valinnan tilanteessa valitsemaan tiettyjä palveluja. Sosiaalipolitiikan tutkimuksella katsotaan olevan arvoa valintamekanismien ymmärtämisessä ja houkuttavuuden parantamisessa.

Tällainen sosiaalipolitiikan tutkimus on alistettu taloudelliselle toiminnalle ja psykologisoitu tarkastelemaan ihmisen valintojen taustoja kiihokkeiden toimivuuden näkökulmasta. Täysin erilainen tapa tarkastella kansalaisten valintoja on pohtia kansalaisoikeuksien toteutumista, palvelujen tasa-arvoisuutta, oikeudenmukaisuutta ja saavutettavuutta näitä ehkäisevien tai lisäävien tekijöiden valossa. Jälkimmäinen tapa edustaa sosiaalipolitiikan tunnustamista sosiaalisen kysymyksen ratkaisijaksi ja edellinen sosiaalipoliittisten muuttujien käyttämistä markkinataloudellisten ongelmien ratkaisun apuvälineinä. Kehitys on kulkenut parin viime vuosikymmenen aikana kohti sosiaalipolitiikan tutkimuksen välineellistämistä taloudellisten arvojen saavuttamiseksi erityisesti markkinataloudessa. Sosiaalipolitiikkaa ei nähdä omana kehittyvänä tieteenalanaan vaan aputieteenä.

Yliopistoon siirtyville opiskelijoille opetetaan kuitenkin edelleen ordoli-

beralismiin pohjautuvaa saksalaista sosiaalisen markkinatalouden ymmärrystä vallitsevana suuntauksena. Poliitikalla ja taloudella katsotaan olevan tärkeä vuorovaikutussuhde, johon sisältyvät myös sosiaalivaltiolliset toimet (Wie viel Staat braucht der Markt 2015). Kuitenkin toisenlaiset taloudelliset ideat ovat jo pitkään valloittaneet yliopistoja.

AKATEMIA-ALOITTEEN VAATIMUKSET

Sosiaalipolitiikan yliopistoasiantuntijat alkoivat vähitellen kantaa huolta sosiaalivaltion ja sosiaalipolitiikan tulevaisuudesta Saksassa niin käytännössä kuin tutkimuksessakin. Berliinin-Brandenburgin tiedeakatemian puitteissa huolestuneet yliopistolaiset esittivät vuoden 2015 lopussa tilanneanalyysinsa ja ehdotuksensa toimenpiteiksi. Lähtökohtana on sosiaalipolitiikan tarkastelu toisaalta itsenäisenä tieteenalana ja toisaalta muiden tieteenalojen sosiaalipolitiikan opetuksen ja tutkimuksen osana. Akatemian ryhmää johti alun perin sveitsiläinen Franz-Xaver Kaufmann, sosiaalipolitiikan ja sosiologian emeritusprofessori sosiologian tiedekunnasta Bielefeldin yliopistosta. Lähtökohtana oli yliopistososiaalipolitiikan tarkastelu laajasta sosiaalivaltiollisesta näkökulmasta vastakohtana sirpaloituneelle sosiaalisen kysymyksen tarkastelulle (Kaufmann ym. 2016).

Julkaisussa käydään läpi tieteenaloille ominainen sosiaalipolitiikan ymmärrys ja soveltamistapa. Historiassa tämä liittyy teollistamisen historian analysointiin. Teollistaminen nosti esiin teollisten yhdyskuntien asukkaiden ja työntekijöiden sosiaaliseen turvattomuuteen liittyvät kysymykset ja laajemmat sosi-

aaliset ongelmat. Sosiologiassa taas sosiaalipolitiikka yhdistetään sosiaalisen rakenteen ongelmiin, eriarvoisuuteen. Eriarvoisuus jarruttaa yhteiskunnan muutoksia ja positiivista eteenpäinmenoa. Teologiassa ollaan kiinnostuneita sosiaalieettisistä ja oikeustieteissä sosiaalioikeudellisista kysymyksistä. Kaikkia yhdistävä tekijä on talous, sen ymmärtäminen yksityisenä ja julkisena taloutena. Taloustieteen eri haarat liittyvät sosiaalipolitiikkaan eri tavoin. Oikeustieteissä sosiaalioikeuden kysymykset liitetään sosiaalipolitiikkaan.

Tämän perinteisen asetelman rikkoo taloustieteiden amerikkalaistuminen. Uusliberalistisen markkinatalousidean levitessä viime vuosisadan loppuvuosikymmeninä Eurooppaan muutos alkoi näkyä myös Saksassa. Kansantaloustiede muuttui yliopistoissa ordoliberalismista uusklassisen taloustieteen oppituoleiksi. Uusklassisuus soveltuu uusliberalistisen talouspolitiikan tieteelliseksi taustaksi mutta on ristiriidassa saksalaisen perinteen kanssa. Tämän vuosisadan ensimmäisinä vuosina kuusi kansantaloustieteen ordoliberalistista professuuria muutettiin uusklassisen taloustieteen mukaisiksi mikrotaloustieteen professuureiksi. Kehitys on jatkunut ja vaikuttanut myös Akatemian sosiaalipolitiikan uudistusideahankkeeseen.

Akatemia-aloitteessa ehdotetaan seuraavia toimenpiteitä sosiaalipolitiikan heikkenemisen pysäyttämiseksi:

1. Liittovaltio rahoittaa viittä uutta tieteidenvälistä ja jatkokoulutusta antavaa *tutkimuskeskusta*.
2. Liittovaltio rahoittaa 10–15 vuodeksi kahtakymmentä *sosiaalipolitiikka-säätiöprofessuuria* niille

yliopistojen tieteenaloille, jotka tähänkin asti ovat käsitelleet sosiaalipolitiikkaa. Professorit sijoittuvat uusiin keskuksiin. Uudistus, *Deutsche Bundestiftung Sozialstaat*, tapahtuu saman mallin mukaisesti kuin aiempi ympäristötutkimuskeskus-uudistus.

3. Edistetään liittovaltiolaajuisesti pitkäaikaista *sosiaalipolitiikan perustutkimusta ammattikorkeakouluissa*.
4. Puuttuvaa sosiaalipolitiikan tutkimuksellista opetusta annetaan *sosiaalipolitiikkatehtäviin sijoittuvan henkilökunnan erityiskoulutuksena yliopistoissa, erityisesti MA-tasolla*.

Sosiaalipolitiikan maisterikoulutus sidotaan edellä mainittuihin tutkimuskeskuksiin ja niiden alueellisiin verkostoihin.

Suomalaisesta näkökulmasta arvioiden esityksistä puuttuu selkeä sosiaalipolitiikkatieteen edistämisen näkökulma, kun liikkeelle lähdetään entisestä rakenteesta. Säätiömalliset professuuriehdotukset yliopistossa liittyvät myös nykyiseen kansainväliseen yliopistopolitiikkaan, jossa ei pyritä enää rakentamaan pysyviä vaan vain määräaikaista järjestelyjä. Säätiömallisen tutkimuksen lisääminen sopii hyvin Euroopan unionin (EU) edistämään uusliberalistiseen yliopistopolitiikkaan, jota yritetään yhtenäistää linjoiltaan eri jäsenmaissa. Saksassa, kuten Suomessakin, on luovuttu valtionyliopistoista ja siirretty ne julkisyhteisöiksi toimijoiksi. Säätiöyliopisto on valtionyliopistoista luopumisen yksi konkreettinen ratkaisumalli. Tätä yliopistomallia tulkitaan eri Euroopan unionin maissa hieman toisistaan poikkeavin tavoin. Määräaikaiset säätiöprofessuurit kustantavat joko julkisesti omistettu tai yksityinen säätiö.

Aloitteiden tekijät perustelevat ehdotuksiaan sosiaalipolitiikan pitkällä perinteellä Saksassa aina 1880-luvulta lähtien. Eurooppalaisen integraation myötä sosiaalipolitiikan rooli on yliopistoissa heikentynyt. Sosiaalipolitiikka on vaihtanut genreä yliopiston ulkopuolisten instituuttien ja neuvontayritysten sopimustutkimuksen osalta. Tämä tutkimus erkaantuu julkisuudesta ja tulevaisuuden kehittämisen julkisesta pohdinnasta. Kysymys on myös sosiaalivaltiollisten toimien tulevaisuuden kestävydestä. Tämän vuoksi sosiaalipolitiikan kehittämisen ja muuttamisen pitäisi olla julkisen keskustelun ja tutkimuksen kohteena, arvioivat akatemiaaloitteen tekijät.

Kirjoittajat viittaavat siihen, että talouspolitiikassa rahoitetaan tiedonhankintaa laajan infrastruktuurin ja viiden taloustutkimuslaitoksen avulla. Näin ei kuitenkaan tapahdu sosiaalipolitiikassa, vaikka tämä (sosiaalivaltio) on poliittisesti merkittävää ja useimmiten valtion toimintaa. Ehdotuksessaan nostaa sosiaalipolitiikan merkitystä, kirjoittajajoukko vetoaa julkisen sektorin toimintaan ja rahoitukseen. Rinnastaessaan sosiaalipolitiikan ja sosiaalivaltion kirjoittajat käytännöllistävät sosiaalipolitiikan eivätkä niinkään pohdi, mistä itse tieteenalassa ja sen kokonaiskehityksessä on kysymys.

AKATEMIA-ALOITTEEN JÄLKEISET VAATIMUKSET

Kaksi vuotta Akatemiajulkaisun jälkeen vuonna 2017 kaksi sosiaalipolitiikan asiantuntijaa julkaisi oman ehdotuksensa sosiaalipolitiikan yliopistotilanteen parantamiseksi (Leibfried & Stecker

2017). Tekijät olivat professori Stephan Leibfried Bremenin yliopiston epätaasa-arvon ja sosiaalipolitiikan SOCIUM tutkimuskeskuksesta ja professori Christina Stecker Saksan eläkevakuutusliiton sosiaalilääketieteen ja kuntoutuksen osastolta, Bereich Reha Wissenschaften. He kävivät sosiaalipolitiikan tutkimustilanteen läpi samalla tavoin kuin Akatemiajulkaisussa ja päätyivät siihen, että eri tieteenalojen sosiaalipolitiikan tai siihen liittyviä oppituleja on julkisrahoitteisissa yliopistoissa eri puolilla maata, eniten pohjoisesta etelään lukien yliopistoissa Hannoverissa, Bremenissä, Hampurissa, Bielefeldissa, Duisburg-Essenissa, Bochumissa, Kölnissa, Bonnissa, Kasselissa, Hallesissa, Berliinissä, Potsdamissa, Heidelbergissä, Mannheimissa, Erlanger Nürnbergissa, Bayrehtissa, Münchenissä, Regensburgissa ja Trierissä. Kaikkein eniten sosiaalipolitiikkaan liittyviä oppituleja on yliopistoissa Berliinissä, Bremenissä, Münchenissa ja Kölnissä.

Varsinaisesti sosiaalipolitiikkaan suuntautunut oppitule on löydettävissä Bielefeldistä, jossa Franz-Xavier Kaufmann oli sosiaalipolitiikan ja sosiologian professorina vuosina 1969–1997. Tämän jälkeen professuuri nimettiin sosiaalipolitiikaksi. Vuodesta 1999 lähtien professorina on toiminut Lutz Leisering. Poliittikatieteilijä Alexandra Kaasch on jatkanut Bielefeldissä sosiaalipolitiikan junioriprofessorina vuodesta 2014 nimikkeellä ”*Transnationale Sozialpolitik*”. Kaikki muut professuurit ympäri maata kytkeytyvät sosiaalipolitiikkaan, mutta eivät ole kokonaisvaltaisesti sitä tieteenalana.

Huolimatta siitä, että sosiaalipolitiikka on esillä suuressa osassa saksalaisia yli-

opistoja, esityksen tekijät painottivat vielä selkeämmin kuin Akatemiajulkaisu sitä, että maasta puuttuu sosiaalipolitiikan kokonaisvaltainen tutkimus ja opetus sekä sitä, että sosiaalipolitiikka on entistä enemmän kytkeytymässä amerikkalaismalliseen markkinataloudelliseen ajattelutapaan, mikrotaloustieteen ja uusliberalistisen talouspolitiikan toteuttamiseen myös sosiaalisen kysymyksen ratkaisemisessa. Sosiaalivakuutus on ollut saksalaisen sosiaalipolitiikan keskeinen alue ja valtiollista toimintaa. Viime vuosikymmeninä saksalaiset ovat Hartz-uudistuksissa asteittain luopuneet työsuhteisiin kytkeytyvästä sosiaalipolitiikasta muun muassa minimipalkkauudistuksen ja heikentyvin työpaikkaturvauudistuksen. Samalla on luovuttu entistä enemmän myös valtiollisesti määrittävästä eläketurvasta. Yksityiset vakuutusmarkkinat ovat vallanneet alaa. Näin yksityinen talous on tunkunut julkisen talouden reviirille. Kun taloustieteissä on suuntauduttu amerikkalaiseen mikrotaloustieteeseen yhä enemmän, on sosiaalipolitiikan taloustieteisiin kytkeytyvä opetus ja tutkimus myös menettämässä entisen identiteettinsä.

Leibfried ja Stecker kertoivat samat toimenpide-esitykset kuin Akatemiajulkaisussakin tehtiin. He kiteyttivät toimenpiteet kolmeen kategoriaan: säätiöprofessorit, tutkimuksen jälkikasvun turvaaminen tutkimusryhmien avulla sekä tutkimus- ja verkostoitumisprojektit.

He viittasivat myös siihen, että 19 poliitikkoa ja sosiaalipolitiikkaan kytkeytyvää virkamiestä sekä kolmannen sektorin toimijaa Freiburgin yliopiston työelämäprofessorin ja Caritas-liiton pääsihteerin Georg Cremerin johdolla oli tullut vetoomuksellaan 2017 mukaan kamppailuun. Vaatimuksissaan ryhmä

mukaili Akatemia-aloitteen tekstiä ja vetosi liittovaltioon vaatiin toimenpiteitä (Cremer 2017).

LIITTOVALTION VASTAUKSET ESITETTYIHIN HAASTEISIIN

Liittovaltiotason päätöksentekijät tarttuivat melkein välittömästi heille esitettyyn haasteeseen. He näyttävät kuitenkin ymmärtäneen sosiaalipolitiikan enemmän ihmisten huomioon ottamisen aspektina erilaisia toimenpiteitä tai päätöksiä tehtäessä yksityisellä tai julkisella sektorilla kuin tieteenalan kehittämisenä. Uusliberalistisen talousajattelun vaikutus näkyy selvästi tehdyissä päätöksissä kuten säätiöprofessorien perustamisessa ja niissä annettavan opetuksen sisällöissä. Esimerkkinä tästä on kansantaloustieteen, erityisesti käyttäytymisperusteisen sosiaalipolitiikan säätiöprofessorin perustaminen Magdeburgin taloustieteelliseen tiedekuntaan vuonna 2021 (Von Impfung bis Bildung – was steuert unser Sozialverhalten? 2021).

Kysymys on amerikkalaislähtöisestä käyttäytymisen taloustieteestä. Kesälukukaudelle 2022 suunniteltu käyttäytymistieteellisen seminaarin ohjelma ”Ausgewählte Themen der verhaltensbasierten Sozialpolitik” (Valittuja aiheita käyttäytymiseen perustuvasta sosiaalipolitiikasta) kuvaa hyvin, mistä professorin sisällössä on kyse. Lähdekirjallisuus on käyttäytymisen taloustieteeseen perustuvaa aineistoa (Informationen zum Seminar im Sommersemester 2022). Seminaarin sisältö on kuvattu seuraavasti:

Seminaari: käyttäytymisperusteinen sosiaalipolitiikka

Kansantaloustiede, käyttäytymisperusteinen sosiaalipolitiikka
 Professori Jeannette Brosig-Koch

Vaihtoehtoiset seminaarityöaiheet:

1. Lääkärintaloustieteen vaikutus hoitovalintoihin – liittyvä terveysvakuutuksen vapaaseen valintaan
2. Potilaan tekemään lääkärintaloustieteen vaikuttavat tekijät
3. Potilaiden kiihokkeet lääketieteellisten ohjeiden noudattamiseksi
4. Liikunnan harjoittamisen kiihokkeet
5. Lasten sosiaalisten kyvykkyyksien taloudellinen relevanssi ja kehitys
6. Lasten kognitiivisten kyvykkyyksien taloudellinen relevanssi ja kehitys
7. Opettajien korvaaminen ja kasvatukselliset tulokset
8. Koulun valinnan tukimekanismit
9. Erilaisten korvausmuotojen käyttäytymisvaikutusten laboratoriokokeellinen evidenssi
10. Minimipalkan käyttäytymisvaikutusten laboratoriokokeellinen evidenssi
11. Työntekijöiden kontrollin piilokustannukset
12. Heikkojen ryhmien eteenpäin työntämisen keinojen muodostamisen laboratoriokokeellinen evidenssi

Kaikissa aiheissa on taustalla toiminnan tehokkuuden parantamisnäkökulma: miten saadaan toiminnasta enemmän irti itse toiminnan kannalta katsoen. Perinteisessä suomalaisessa sosiaalipolitiikassa katse kohdistuisi ennen kaikkea siihen, kuinka tarkoituksenmukaisesti toiminta tapahtuu toiminnan (palvelun) kohteen tai työntekijän kannalta katsoen. Esimerkiksi opiskelijoiden halutaan kohdassa 11. kiinnittävän huomionsa siihen, että työntekijöitä kontrolloitaisiin mahdollisimman tehokkaasti,

mutta kontrolli maksaa työnantajalle. Niinpä kontrollia tulisi hioa niin, että se toimisi mahdollisimman tehokkaasti. Perinteinen suomalainen sosiaalipolitiikan tutkija taas miettisi, mitä kontrolli oikeastaan on, tarvitaanko sitä vai olisiko muita parempia työpaikkaa, ympäristöä ja työtehtäviä muuttavia toimenpiteitä, jotka motivoisivat myös työntekijää. Tärkeätä olisi poistaa työntekoa haittaavia tekijöitä.

Kontrolliasetus ei ota kokonaisuutta huomioon, vain tehokkuusaspektin. Ajatellaan, että tarvitaan kiihokkeita, jotta työntekijä niiden avulla motivoituisi parhaisiin suorituksiin. Kontrolloiminen sisältää työntekijään kohdistuvia ”porkkanoita”, ei vain negatiivista kontrollia käyttäytymisen taloustieteen viitekehyksessä. Uusliberalistinen taustakehys vie traditionaalisesti ymmärretyn sosiaalipolitiikan aivan uusille urille.

Akatemia-aloite on johtanut liittovaltiota perustamaan ja rahoittamaan säätiöprofessoreja eri yliopistoihin, eri tieteisiin (FIS Fördernetzwerk Interdisziplinäre Sozialpolitikforschung). Toinen rahoituksen kohde on tutkijakoulutus, jälkikasvun turvaaminen. Kolmanneksi rahoitetaan verkostoitumista, tutkimusryhmien perustamista yliopistojen välillä ja uusien tutkimuskeskusten aikaansaamista. Rahoitus on vuoteen 2022 mennessä tapahtunut vuosittain lisäten aina uusia rahoituskohteita. Ensimmäiseksi rahoitettiin vuonna 2018 neljää professuuria, neljää nuorten tutkijoiden ryhmää ja kuutta tutkimusprojektia. Professorit koskivat työelämän digitalisaatiota (Berliinin teknillinen yliopisto), koko elämänsäkaareen orientoituvaa sosiaalipolitiikkaa (Bremenin yliopisto), kunnallista

sosiaalipolitiikkaa (Kölnin teknillinen korkeakoulu) sekä sosiaalipolitiikka ja epätasa-arvo -aihetta (Berliinin Humboldt-yliopisto yhteistyössä Berliinin taloustutkimuslaitoksen kanssa). Kaikki rahoitus on määräaikaista.

Liittovaltiotasolla uuden sosiaalipolitiikan edistämisen ja rahoittamisen takana ei ole opetuksesta ja tutkimuksesta vastaava ministeriö vaan sosiaali- ja työministeriö, joka on perustanut tieteidenvälistä sosiaalipolitiikan tutkimuksen edistämistä varten FIS verkoston. Sen tarkoitus on vahvistaa sekä ammattikorkeakoulujen että yliopistojen sosiaalipolitiikan tutkimusta ja opetusta. Toimintaa ohjaa riippumaton tieteellinen neuvosto ”FIS *Fördernetzwerk Interdisziplinäre Sozialpolitikforschung*”.

KOKONAISUUS

Sosiaalipolitiikan tieteenalaperinteen olemme myös Suomessa sijoittaneet Saksaan. Yliopistolaitos on Suomessa muodostunut saksalaisen yliopistoymmärryksen perustalle. Sosiaalipolitiikan osalta kehitys Saksassa on kuitenkin vahvasti eriytynyt siitä, mitä olemme tottuneet ymmärtämään sosiaalipolitiikan opiskelulla, opetuksella ja tutkimuksella Suomessa. Saksan sosiaalipolitiikka on pääosin ollut eri tieteenalojen kysymyksenasettelua eikä niinkään yhtenäisen sosiaalipolitiikkadoktriinin kehitystä. Saksalaiset sosiaalipolitiikot ovat kuitenkin tutkimusjulkaisuissaan käsitelleet keskeisiä teoreettisia ja käytännöllisiä kysymyksiä suomalaisen sosiaalipolitiikan ymmärtämällä tavalla. Tosin näyttää siltä, että sosiaalipolitiikan kehittäjät ovat jakautuneet erityisesti teoreettisista ja systemaattisista

kysymyksistä kiinnostuneisiin, usein varsin kriittisiä kantoja esittäneisiin tutkijoihin, ja erityiskysymysten ympärillä pyörineisiin johonkin muuhun tieteenalaan varsinaisesti kiinnittyneisiin tutkijoihin. Molemmat ryhmät ovat olleet ordoliberalistisen talouspolitiikan vaikutuksen alaisia. Kuitenkin 1960-1970-luvuilla elettiin Saksassakin voimakasta vasemmistokriittistä aikakautta, jolloin ordoliberalismi ja sen kanssa politiikassa hyvin toimeentuleva keynesiläinen taloudellinen suuntaus joutuivat voimakkaan kritiikin kohteiksi kuten myös näihin kiinnittynyt sosiaalivaltiokin.

Näistä ajoista on Saksassa tultu kauas eli uuteen kriittiseen vaiheeseen angloamerikkalaisen uusliberalistisen talouspolitiikan ja sen taustalla olevan mikrotaloustieteen haastaessa sosiaalivaltioajattelua ja sosiaalipolitiikkaa niin tutkimuksessa kuin käytännössäkin. Sosiaalipolitiikkaa on jo alettu käyttää mikrotaloustieteeseen nojautuvan uuden käyttäytymistaloustieteen välineenä.

Sosiaalipolitiikan uusi uudistusliike, joka alkoi professorien huolesta sosiaalipolitiikan syrjäytymisestä niin tutkimuksessa kuin käytännön sosiaalivaltionakin, näyttää toistaiseksi kuitenkin vain vähän sisältävän huolta uusliberalistisen ajattelun vaikutuksista tutkimuksen ja opetuksen alaan. Akatemia-aloitteessa ei esitetä varsinaisia sosiaalipolitiikatieteen professuureja. Liittovaltion käytännön uudistuksissa ei oteta kantaa eri tieteiden sosiaalipolitiikkiin aineisiin. Kaikki kukat saavat kukkia. Varoja suunnataan uusiin mikrotaloustieteen professuureihin, joissa sosiaalipolitiikkaa käytetään kansalaisten muuttamisen välineenä, ja traditionaalisempiin

sosiaalipolitiikan käyttötarkoituksiin sosiaalipolitiikan elvyttämiseksi.

Vuonna 1873 todettiin sosiaalipolitiikan kehittyneen tieteenalana kansantalouden täysikasvuisiksi tyttärekseksi, ei pojaksi. On muistettava, etteivät tyttäret siihen aikaan olleet oikeasti itsenäisiä täysikasvuisiinakaan. Eivät taida sosiaalipolitiikkatyttäret olla sitä aina 150 vuotta myöhemminkään.

KIRJALLISUUS

- Cremer, Georg (2017) Wiederaufbau sozialpolitischer Forschung an deutschen Universitäten dringend erforderlich – Eine Anregung zu politischem Handeln: Bund wie Länder müssen schnell aktiv werden. *Wirtschaftsdienst* 97 (6), 445–447. <https://doi.org/10.1007/s10273-017-2158-6>
- Dallinger, Ursula & Lessenich, Stephan & Ostner, Ilona (2015) *Soziologische Forschung zur Sozialpolitik: Geschichte, Institutionalisierung, Herausforderungen. Entwicklung von Forschung und Lehre zur Sozialpolitik*. Deutsche Rentenversicherung 1/2015, 1–9.
- FIS Fördernetzwerk Interdisziplinäre Sozialpolitikforschung. Bundesministerium für Arbeit und Soziales. www.fis-netzwerk.de/foerderung Luettu 8.4.2022.
- Informationen zum Seminar im Sommersemester 2022 (2022) *Ausgewählte Themen der verhaltensbasierten Sozialpolitik, Sommersemester 2022*. Universität Magdeburg. Magdeburg. <https://bsp.ovgu.de/Aktuelles/Informationen+zu+den+Seminaren+im+Sommersemester+2022.html>
- Kaufmann, Franz-Xaver & Hockerts, Hans Güther & Leibfried, Stephan & Stolleis, Michael & Zürn, Michael (2016) *Zur Entwicklung von Forschung und Lehre zur Sozialpolitik an Universitäten in der Bundesrepublik Deutschland : ein wissenschaftspolitischer Denkanstoß aus der Akademie*. Berlin-brandenburgische Akademie der Wissenschaften. Denkanstöße aus der Akademie: eine Schriftenreihe der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften 1 Nov/2015. Berlin. <https://doi.org/10.3790/sfo.65.5.119>
- Koskiahho, Briitta (2018) Ordoliberalismmin sosiaalihumaani suuntaus odottaa uutta valtakautaan. *Tieteessä tapahtuu* 36 (4), 21–28.
- Koskiahho, Briitta (2015) *Sosiaalipolitiikan politiikka keskieuropalaisittain*. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (5), 511–516.
- Leibfried, Stephan & Stecker, Christina (2017) *Sozialpolitik: Bilanz und Perspektiven für Forschung und Lehre an den deutschen Universitäten – eine Einführung*. Deutsche Renten Versicherung. Heft 2 – Juli 2017, 121–134.
- Manow, Philip (2001) *Ordoliberalismus als ökonomische Ordnungstheologie*. *Leviathan* 29 (2), 179–198. <https://doi.org/10.1007/s11578-001-0012-z>
- Private Hochschulen (2022) *Statistisches Bundesamt*. <https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bildung-Forschung-Kultur/Hochschulen/Tabellen/privatehochschulen-hochschularten.html> Luettu 8.4.2022.
- Schmidt, Christoph M. (2021) *Die Soziale Marktwirtschaft nach der Corona-Krise: Fit für den Systemwettbewerb im 21. Jahrhundert*. *List Forum* 47 (1), 83–96. <https://doi.org/10.1007/s41025-021-00226-3>
- Schmidt, Manfred G. (2005) *Sozialpolitik in Deutschland: Historische Entwicklung und internationaler Vergleich*. Wiesbaden: VSVerlag.
- Sozialpolitik aktuell in Deutschland (2022) *Universität Duisburg-Essen*. <https://www.sozialpolitik-aktuell.de/uni-und-fh.html> Luettu 8.4.2022.
- Vom Impfung bis Bildung – was steuert unser Sozialverhalten? Verhaltensökonomin auf neu eingerichteten Lehrstuhl Verhaltensbasierte Sozialpolitik berufen. Der Rektor. Otto-von-Guericke- Universität Magdeburg. Pressemitteilung 45/2021. Magdeburg 16.7.2021. <https://idw-online.de/de/news?print=1&id=772929> Luettu 8.4.2022.
- Wie viel Staat braucht der Markt? (2015) *Politik & Unterricht. Zeitschrift für die Praxis der politischen Bildung* 3-15. Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg. https://www.politikundunterricht.de/3_15/wirtschaft.pdf Luettu 8.4.2022.